2

FELSEFE 10 · 2. ÜNİTE · 2. konu

Mantık ve Argümantasyonun Temel Kavramları

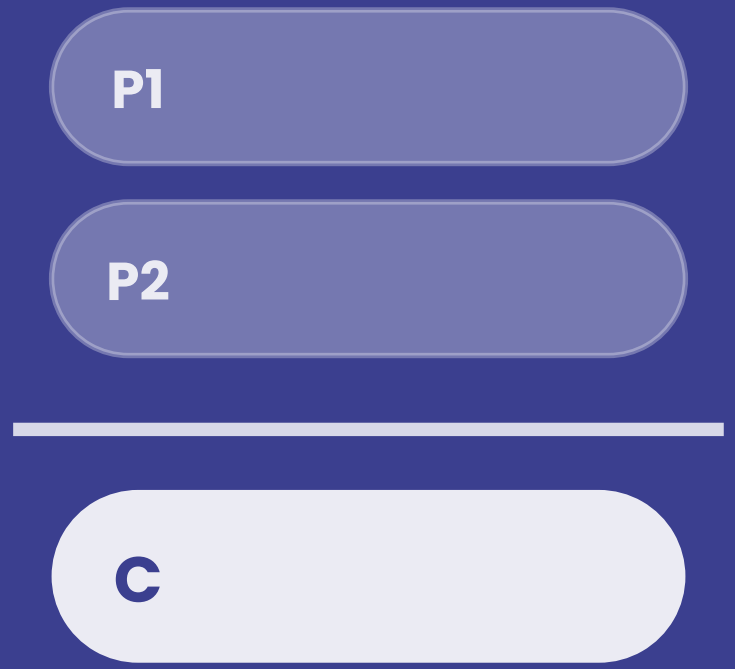

Yüz bin beğeni bir ürünün işe yaradığını gösterir mi?

Sınıf grubu

Kerem: "Bu bileklik odaklanmayı iki katına çıkarıyormuş." Sevim: "Bir deney var mı?" Kerem: "Gönderinin yüz bin beğenisi var." Serdar: "Yandaki lisede herkes takıyor."

> Bir iddia ve bir dayanak var. Ama dayanak iddiayı gerçekten destekliyor mu?

felsefesinifi.com

Mantığın altı tanımı, altı ayrı yön

Mantık…	Yönü
düşünme yasalarının bilimidir.	bilim
akıl yürütme bilimidir.	bilim
doğru önerme ve çıkarım biçimlerinin kuramıdır.	kuram
bilinenden bilinmeyene ulaştıran bir araçtır.	araç
zihni hatalardan koruyan bir yöntemdir.	yöntem
aklı doğru ve etkili kullanma sanatıdır.	sanat

felsefesinifi.com

Mantık, doğru düşünmenin kurallarını ortaya koyar

Mantık

Doğru düşünmeyi sağlayan, bilinenden bilinmeyene ulaştıran ve zihni hatalardan koruyan disiplindir.

Kurallarını bilen; çelişkiyi, aceleci genellemeyi ve yanıltıcı iknayı fark eder.

felsefesinifi.com

Akıl ilkeleri düşünceyi tutarlı kılan ölçütlerdir

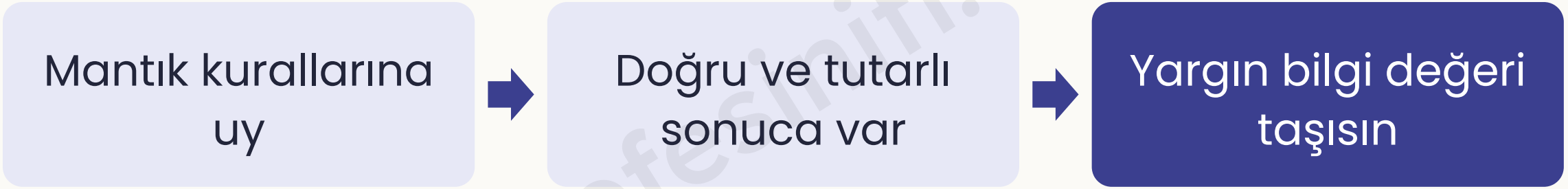

Dört akıl ilkesi, bir yargının doğru mu yanlış mı, belirli mi belirsiz mi olduğunu ortaya koyar.

felsefesinifi.com

Aklın dört ilkesi mantığın temelidir

Özdeşlik

"A, A'dır."

Çelişmezlik

"Bir şey aynı anda hem A hem de A olmayan değildir."

Üçüncü hâlin imkânsızlığı

"Bir şey ya A'dır ya da A değildir."

Yeter-sebep

Yeterli neden yoksa yargı doğru olamaz.

felsefesinifi.com

Bir kelime tartışmanın ortasında anlam değiştiremez

Özdeşlik ilkesi

Bir terime başta hangi anlam verildiyse akıl yürütme boyunca o anlamda kullanılır. Varlık kendisiyle aynıdır.

"Özgürlük" önce "istediğini yapmak" ise sonra "yasalara uymak" olamaz.

felsefesinifi.com

Bir yargı aynı anda hem doğru hem yanlış olamaz

Çelişmezlik ilkesi

"Bir şey aynı anda hem A hem de A olmayan değildir."

"Bütün üçgenlerin üç kenarı vardır." doğruysa "Bazı üçgenlerin üç kenarı yoktur." doğru olamaz.

felsefesinifi.com

Bir yargı ya doğrudur ya yanlıştır; üçüncü yol yoktur

Üçüncü hâlin imkânsızlığı

"Bir şey ya A'dır ya da A değildir."

Bir tam sayı ya çifttir ya da çift değildir.

felsefesinifi.com

Bu iki ilke sık karıştırılır

Çelişmezlik

İkisi birden doğru olamaz.

ama

Üçüncü hâlin imkânsızlığı

İkisinden biri mutlaka doğrudur.

felsefesinifi.com

Yeterli neden yoksa yargı da doğru olamaz

Yeter-sebep ilkesi

Yeterli bir neden olmadan hiçbir yargı doğru, hiçbir olgu var olamaz.

Bütün memeliler akciğerle solunum yaptığı için memeli olan yunus da akciğerle solunum yapar.

felsefesinifi.com

Her cümle doğru ya da yanlış diye değerlendirilemez

Değerlendirilemez

"Pencereyi açar mısın?" (soru)
"Telefonunu bırak." (emir)
"Keşke tatil uzasa." (dilek)

ama

Değerlendirilebilir

"Ankara Türkiye'nin başkentidir."
Bir durum hakkında yargı bildirir.

felsefesinifi.com

Yargı bildiren cümleye önerme denir

Önerme

Doğru ya da yanlış olabilen, bir durum hakkında yargı bildiren cümledir.

"Bir yılda on ay vardır." yanlıştır ama yine de önermedir.

felsefesinifi.com

Her önermede özne, yüklem ve bağ bulunur

Önerme: "Deniz tuzludur."

Öge	Önermedeki karşılığı
Özne	Deniz
Yüklem	tuzlu
Bağ	"-dur" eki: özneyi yükleme bağlar

Önerme olumlu ("Yol açıktır.") ya da olumsuz ("Yol açık değildir.") olabilir.

felsefesinifi.com

Birden fazla yargı taşıyan önerme bileşiktir

Bileşik önerme

Birden fazla yargı içeren, **ve, veya, ise, ancak ve ancak** gibi bağlaçlarla kurulan önermedir.

"Elif ve Can gönüllüdür." önermesi "Elif gönüllüdür." ve "Can gönüllüdür." diye ikiye ayrılır.

felsefesinifi.com

Önerme gerçeğe uygunsa doğrudur

Doğruluk

Bir önermenin bildirdiği yargının gerçeğe uygun olmasıdır.

"Alfabemiz 25 harften oluşur." bir önermedir ama yanlıştır; alfabemizde 29 harf vardır.

felsefesinifi.com

İki ayrı soruyu iki ayrı ölçütle cevaplarsın

Önerme mi?

Bir durum hakkında yargı bildiriyor mu?

sonra

Doğru mu?

Bildirdiği yargı gerçekle uyuşuyor mu?

felsefesinifi.com

Akıl yürütme bilinenden bilinmeyene ulaştırır

Akıl yürütme

Zihnin yargılar arasında bağ kurarak bilinenlerden bilinmeyenleri elde etmesidir.

En az iki önerme ve aralarında kanıtlayan-kanıtlanan ilişkisi gerekir.

felsefesinifi.com

Kanıtlayan önerme öncül, kanıtlanan önerme sonuçtur

Önerme	Rolü
Bütün üçgenlerin üç kenarı vardır.	1. öncül
Bu levha üçgen biçimindedir.	2. öncül
O hâlde bu levhanın üç kenarı vardır.	**Sonuç**

felsefesinifi.com

Akıl yürütmenin üç türü vardır

Tümdengelim

Genel bir yargıdan özel sonuca

Tümevarım

Gözlenen olaylardan genellemeye

Analoji

Benzerlikten başka bir benzerliğe

felsefesinifi.com

Tümdengelim genel bir yargıdan özele iner

Tümdengelim

Genel bir yasa ya da yargıdan yola çıkarak özel sonuçlara ulaşmaktır.

Bütün memeliler yavrusunu sütle besler. Yunus bir memelidir. O hâlde yunus da yavrusunu sütle besler.

felsefesinifi.com

Tümevarım gözlemlerden genellemeye çıkar

Tümevarım

Gözlenen birçok olaydan yola çıkarak bir genelleme ortaya koymaktır.

Servis pazartesi, salı ve çarşamba 07.40'ta geldi. "Servis her gün 07.40'ta gelir."

felsefesinifi.com

Analoji benzerlikten yeni bir benzerlik çıkarır

Analoji

Bazı yönlerden benzeyen şeylerin başka özellikler bakımından da benzer olacağını kabul etmektir.

Ablamla aynı dersleri seviyoruz. Ablam bu kitabı sevdi; demek ki ben de severim.

felsefesinifi.com

Metinlerde akıl yürütmenin türünü bulabilirsin

Metin	Tür
Suç işleyen herkes cezalandırılır. A suç işledi; A cezalandırılacak.	**Tümdengelim**
Tanıdığım herkes çıkarını koruyor; insan bencildir.	**Tümevarım**
Son iki gün hava kararınca yağmur yağdı; bugün de yağabilir.	**Tümevarım**
Saatin bir saatçisi var; evrenin de bir tasarımcısı olmalı.	**Analoji**

felsefesinifi.com

Az sayıda örnekten büyük bir sonuç çıkarmak akıl yürütmeyi zayıflatır

Hava ve yağmur

Yalnızca iki gözleme dayanarak "bugün de yağabilir" demek

ve

İskandinavya

İki ülkeyi gezip hiç görülmeyen Danimarka'nın halkını yargılamak

felsefesinifi.com

Görüş bir yargıdır; argüman o yargıyı gerekçelendirir

Görüş

"Derslerde telefonlar kapalı tutulmalı."

ama

Argüman

"Derslerde telefonlar kapalı tutulmalı, çünkü bildirimler dikkati dağıtır."

felsefesinifi.com

Argüman bir görüşü destekler ya da çürütür

Argüman

Bir görüşü kanıtlarla desteklemek, gerekçelendirmek ya da çürütmek için kullanılan iddialar bütünüdür.

felsefesinifi.com

Tutarlı akıl yürütmede önermeler birbirini destekler

Tutarlılık

Önermelerin birbirini desteklemesi, öncüller ile sonuç arasında mantıksal uyum bulunmasıdır.

"Kitap okumak kelime dağarcığını genişletir." ve "Geniş dağarcık düşünceyi ifade etmeyi kolaylaştırır." çelişmez, birbirini destekler.

felsefesinifi.com

İkna edici görünen her argüman doğru değildir

Safsata

Görünüşte geçerli ve ikna edici duran ama mantık bakımından hatalı akıl yürütmeye dayanan argümandır.

Bazen farkında olmadan, bazen de karşıdakini aldatmak ya da ikna etmek için bilerek yapılır.

felsefesinifi.com

Safsatalar çoğu zaman dört kaynaktan doğar

Dilsel belirsizlik

Duygusal yönlendirme

Eksik veri kullanımı

Yanlış çıkarım ilişkileri

Bu kaynakları tanımak, ikna edici görünen bir argümandaki hatayı fark etmeyi kolaylaştırır.

felsefesinifi.com

Uzmanın adı, kanıtın yerini tutmaz

Otoriteye başvurma

Uzman sayılan kişilerin, kurumların ya da geleneklerin saygınlığını koz olarak kullanmaktır.

"Bu diyeti bir profesör önerdi, başka kanıta gerek yok."

felsefesinifi.com

Fikre değil kişiye saldırmak bir safsatadır

Adam karalama

Argümanın içeriği yerine onu öne süren kişiye hakaret ederek ya da onu aşağılayarak saldırmaktır.

"Sen derse hep geç kalırsın, dakiklik hakkındaki fikrini dinlemem."

felsefesinifi.com

İşine gelen veriyi seçip gerisini gizlemek yanıltır

Cımbızlama

Yalnızca destekleyici verileri seçip karşıt ya da çelişen verileri bilerek görmezden gelmektir.

Yüz kullanıcıdan memnun kalan beşinin yorumunu gösterip "Herkes memnun." demek

felsefesinifi.com

Çok kişinin beğenmesi bir şeyi doğru yapmaz

Popülerliğe başvurma

Bir iddianın doğruluğunu insanların çoğunun onu beğenmesine ya da benimsemesine dayandırmaktır.

Kerem ile Serdar'ın bileklik savunması tam olarak budur.

felsefesinifi.com

Art arda gelmek, neden olmak demek değildir

Nedensellik hataları

Olaylar arasındaki sebep-sonuç bağını yanlış ya da yetersiz kurarak hatalı çıkarıma ulaşmaktır.

"Yeni ayakkabımı giydiğim gün maç kazandık; bu ayakkabı uğurlu."

felsefesinifi.com

Bir yönden benzemek her yönden benzemek değildir

Yanlış analoji

Bir ya da birkaç yönden benzeyen iki şeyden birindeki özelliğin ötekinde de olması gerektiğini iddia etmektir.

"Öğrenci müşteri gibidir; müşteri hep haklıysa öğrenci de hep haklıdır."

felsefesinifi.com

Gündelik hayatta safsatayı tanıyabilirsin (1)

Durum	Safsata
İklim verisi paylaşana "Sen cahilin tekisin."	**Adam karalama**
Birkaç tanıdığa bakıp torunun kalp krizine yol açtığını söylemek	**Nedensellik hatası**
Ürünü yalnızca ünlü bir profesör övdüğü için güvenilir saymak	**Otoriteye başvurma**

felsefesinifi.com

Gündelik hayatta safsatayı tanıyabilirsin (2)

Durum	Safsata
Basılı satıştaki düşüşü gösterip dijital okumadaki artışı gizlemek	**Cımbızlama**
Bilekliğin işe yaradığını beğeni sayısıyla kanıtlamak	**Popülerliğe başvurma**
"Bebekler de çiçek gibidir, bakımsız kalınca solar."	**Yanlış analoji**

felsefesinifi.com

Düşün

Bir ürünü milyonlarca kişinin beğenmesi hiç mi kanıt sayılmaz? Kalabalığın tercihi ne zaman makul bir gerekçe, ne zaman safsatadır?

felsefesinifi.com

